

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการบริหารงานของโรงเรียนหนองแขงวิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น” พบว่า

- ๑) การบริหารงานของโรงเรียนหนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาวิถีพุทธในโรงเรียน เพื่อพัฒนาให้เยาวชนเป็นคนดี คนเก่ง และรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยถือแนวทางปฏิบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และเพิ่มเติมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราชการ ๒๕๕๑ ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างสำคัญหลักๆ คือ การบริหารงาน ระบบหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ โดยพบปัญหาในการบริหารจัดการภายในโรงเรียนวิถีพุทธ สืบเนื่องจากว่า เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านงบประมาณ ครูผู้สอน และบุคลากรที่ตรงตามสาระแต่ละวิชาอีกทั้ง นักเรียนส่วนใหญ่ ก็เป็นเด็กในชนบท จำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือผู้ปกครอง ดังนั้น การเรียนการสอนจึงต้องบูรณาการให้เหมาะสมแก่ท้องถิ่น ส่วนการบริหารจัดการโรงเรียน
- ๒) หลักธรรมและกิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธ ของโรงเรียนหนองแขงวิทยาคมตามแนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่า ได้ใช้หลักธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คือนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ ระดับ ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ ได้ปฏิบัติตนตามหลักพุทธคุณ ๓ เช่น ระลึกถึงพุทธคุณเป็นสรณะอันประเสริฐด้วยการไหว้พระรับศีลและสมาทานตนพุทธมามกะจากพระสงฆ์ นักเรียนได้ปฏิบัติตนตามหลัก นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ เช่น รู้จักให้ทาน รู้จักมีระเบียบวินัยหรือศีลในตนเอง นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา ๓ เช่น รู้จักปฏิบัติตนอยู่ในวินัยหรือกติกาสอนของโรงเรียน รู้จักมีจิตใจมั่นคงในการศึกษา รู้จักใช้ปัญญาแก้ปัญหาชีวิต อริยสัจ ๔ เช่น รู้จักเหตุของปัญหา รู้วิธีแก้ปัญหา เป็นต้น ศรัทธา ๔ รู้จักเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม เป็นต้น อปายมุข ๔ เช่น รู้จักเว้นจากการเล่นพนัน การดื่มสุรา พรหมวิหาร ๔ เช่น รู้จักให้อภัยแก่เพื่อนๆ เมื่อทำผิด รู้จักรักเมตตาต่อเพื่อนในโรงเรียนหลักอิทธิบาท ๔ เช่น นักเรียนมีความพอใจในการเรียน พลละ ๔ เช่นการแสวงหาความรู้จากที่ต่างๆ เบญจศีล (ศีล ๕) เช่น ไม่ทำร้ายเพื่อนๆ ทั้งทาง

กายและทางวาจา เบญจธรรม เช่น รู้จักมีเมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น ความกตัญญูกตเวที ทั้งต่อ ผู้ปกครองและโรงเรียน หลักการวาระ ๖ เช่น เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น และ กตัญญู กตเวที รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสถานศึกษา

เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมดังกล่าวมาแล้วนี้ ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรม อันพึงประสงค์ของนักเรียน คือ นักเรียนมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี มีประสิทธิภาพในการศึกษา รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายบาปทางกายวาจา และทางความคิด เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและ ชุมชน ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หุดหู่หรือซึ้งซึม มีความ เมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น นอกจากนั้น ยังพบว่า นักเรียนมีมารยาทเรียบร้อยดีงาม แต่งกาย เรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อ เวลา ลดเลิกสิ่งเสพติดให้โทษ เช่น ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสิ่งมึนเมา ลดละอบายมุขลงได้ดียิ่งขึ้น เช่น ไม่เล่นการพนันฟุตบอล หว่ย สิ่งผิดกฎหมายต่างๆ อันเป็นเหตุให้นักเรียนจะต้องเสื่อมทรัพย์ เสื่อม สุขภาพ ไม่มีผู้นับถือ ถูกดูหมิ่นจากผู้อื่น คนนินทา เป็นต้น

๓) ผลของการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนหนองแซงวิทยาคมตาม

แนวทางวิถีพุทธ อำเภอบ้านแซว จังหวัดขอนแก่น พบว่า จากการศึกษาทั้งในด้านเอกสาร และ หลักฐานเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน หนองแซงวิทยาคม และครูผู้สอน พบว่า ได้นำหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการของการศึกษา ในพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาบูรณาการเข้ากับกระบวนการสร้างสรรค์ รูปแบบต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในกิจวัตรประจำวัน ทั้งในและนอกห้องเรียน พร้อมด้วยปัจจัยทาง สังคม คือ ปรโตโฆষะ หรือ กัลยาณมิตร ประกอบด้วย พ่อแม่ เพื่อน คนแวดล้อมใกล้ชิด รวมทั้ง สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นผู้นำทาง กล่อมเกล้าให้เด็ก เกิดการพัฒนาตนเองอย่างครบถ้วน กลายเป็น ผู้เจริญพร้อมทั้งกาย จิต และปัญญา นอกจากนั้น ผลการศึกษายังพบว่า การจัดกระบวนการ สร้างสรรค์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัย สามารถทำได้หลากหลาย รูปแบบขึ้นอยู่กับ แนวทางความสนใจ และความชำนาญของสถานศึกษานั้น ๆ สถานศึกษาจึงควรพิจารณาใช้หลัก ไตรสิกขาเป็นรากฐานสำคัญ ในการพัฒนาเยาวชน ดังนี้

๑) อริศีลสิกขา คือการศึกษาด้าน หรือขั้นตอนที่ฝึกให้นักเรียนเกิด สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จนบุคคลมีความประพฤติที่ดี มีวินัย มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ ดี เป็นพื้นฐานการสร้างคุณภาพจิตที่ดี กิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนในด้านนี้ ได้แก่ กิจกรรม ศิลปะสร้างสรรค์ การเคลื่อนไหวประกอบเพลง จังหวะ เล่านิทานที่สอดแทรกคติธรรม การแสดง

บทบาทสมมุติ การประดิษฐ์ศิลปะหัตถกรรมต่าง ๆ การเล่นอย่างมีกติกา รวมถึงการนั่งล้อมวงสนทนา พูดคุยกันถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในและนอกห้องเรียน

๒) อธิจิตศึกษา คือ การศึกษาด้าน หรือขั้นตอนที่ฝึกให้นักเรียนเกิดสัมมาวาจา สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญองกามขึ้นจนบุคคล มีความพร้อมทางคุณธรรม คุณภาพจิต และสัมมาสมาธิ กิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนในด้านนี้ ได้แก่ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวประกอบเพลงจังหวะ การสวดการร้องเพลงทำนองสรภัญญะ การเล่านิทานที่สอดแทรกคติธรรม การแสดงบทบาทสมมุติ การประดิษฐ์ศิลปะหัตถกรรมต่างๆ ที่ทำให้มีใจจดจ่อ มีสมาธิ และการเล่นกีฬาต่างๆ อย่างมีกติกา มีสตรอบคอบ รู้จักแพ้ รู้จักชนะ และรู้จักให้อภัยแก่กันมีจิตเมตตาต่อกัน ไม่เอาเปรียบคู่ต่อสู้ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

๓) ในด้านอธิปัญญาศึกษา คือ การศึกษาด้าน หรือขั้นตอนที่ฝึกให้นักเรียนเกิดสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญองกามขึ้นจนบุคคล มีความพร้อมทางปัญญา มีจิตผ่องใส เบิกบานไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ อิศรเสริด้วยปัญญาอย่างแท้จริง กระบวนการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับนักเรียนด้านนี้ คือ กิจกรรมมีขั้นตอนที่เชื่อมโยงสู่ชีวิตจริง เช่น การถวายเทียนจำนำพรรษา การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เนื่องในโอกาสฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรม/โครงการอื่นๆ ที่เสริมปัญญาให้แก่เด็กนักเรียนอีก เช่น การปลูกผัก การทำอาหาร การทำงานศิลปะ ประดิษฐ์ ที่ต้องทำร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นการฝึกการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นกลุ่ม

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกต โดยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มีพฤติกรรมการกินแบบพุทธ พฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างประหยัด และพฤติกรรมปฏิบัติทางศาสนา สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ ยังปรากฏว่า การเข้าร่วมโครงการ ได้ส่งผลดีต่อจิตลักษณะของนักเรียนในหลายด้าน คือ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบพุทธมาก มีลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตนมาก มีการเห็นแบบอย่างที่ดีจากสื่อมาก และการเห็นแบบอย่างจากเพื่อนมากซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยเหตุที่สำคัญของพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบพุทธ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะโดยแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและในระดับการนำไปใช้ศึกษาเพื่อต่อยอดในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๑) ด้านผู้ปกครองของนักเรียน ควรส่งเสริมบุตรหลานให้เข้ามาศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธที่มีอยู่ใกล้บ้านหรือภูมิลำเนา เพราะจะทำให้เด็กนักเรียนมีการขัดเกลาด้านพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ไม่เคารพผู้ใหญ่ลงได้ในระดับที่เหมาะสม ควรปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ หรือจิตอาสาให้มากยิ่งขึ้น รู้จักช่วยเหลือคนอื่น ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบต่อผู้อื่น

๒) ด้านนักเรียน ควรปฏิบัติตามหลักการฝึกอบรมหรือการพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่เสมอ กล่าวคือ ด้านขัดเกลาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ด้านสังคม (การมีส่วนร่วม) ด้านอารมณ์ที่มั่นคง และด้านสติปัญญา (ความสามารถในการแก้ปัญหา/ไหวพริบการแก้ปัญหาต่างๆ) ตลอดจนการรู้จักคิดเป็นด้วยตนเอง การทำเป็นและการรู้จักพูดคำที่เหมาะสม

๓) ด้านสถานศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ควรให้ความสำคัญแก่นักเรียนในการเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน โดยเน้นกิจกรรม/โครงการที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม เช่น กิจกรรมถวายเทียนเข้าพรรษา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์วันวิสาขบูชาแล้วจึงนำนักเรียนฝึกนั่งสมาธิ ทำจิตให้สงบเพียงชั่วระยะเวลา ๕ ถึง ๑๐ นาที แต่ไม่ควรเกิน ๓๐ นาที จะต้องเปลี่ยนอิริยาบถ เพราะนักเรียนจะมีความเครียด ความกังวลในการฝึก แต่หากทำบ่อยๆ แล้วการทำสมาธิก็เป็นเรื่องง่าย ไม่ต้องบังคับก็นั่งได้เลย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษา พบว่า ยังมีประเด็นที่ควรนำไปศึกษา เพื่อย่อยทอดการศึกษา ดังนี้

๑) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ ๔ ของโรงเรียนวิถี

พุทธ จังหวัดขอนแก่น

๒) ศึกษาประเมินการจัดโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน :

กรณีศึกษาการแก้ปัญหายาเสพติดของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่นด้วยสมาธิบำบัดและธรรมโอสธ

๓) ศึกษาการแก้ปัญหามารยาทในนักเรียนตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียน

วิถีพุทธในจังหวัดขอนแก่น

๔) ศึกษาหลักพุทธธรรมในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

๒๕๕๑ ที่มีผลต่อการขัดเกลาพฤติกรรมของนักเรียนวิถีพุทธในจังหวัดขอนแก่น